

1986-05-05

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 40 ÖVÄRLDEN UTANFÖR LULEÄLVENS MYNNING, LULEÅ KOMMUN (3 DELOMRÅDEN)

Karta: 24L NO, SO 24M NV, SV Läge: Area: 24 000 ha
varav ha land
och ha vatten

Naturgeografisk region: 29 b Kustslätter och finsediment kring norra Bottenviken. Region IX Bottenviken.

Landskapsformer: Skärgårdskust, ögrupp.

Terrängformer: Klapperstensfält, strandvallar, deflationsytor, dyner.

Vegetationstyper: Barrskog, blandskog, lövskog, kärr, havsstränder.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Primära E G O
Sekundära L B Z

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde):

A Framstående exempel på skärgårdsavsnitt uppbyggt av främst glacifluvialt material där öbildning skett i en extrem landhöjningsmiljö.

B Ytterskärgården är väsentligen opåverkad.

C Förekomst av hotade sällsynta och sårbara arter.

D Rik fågelfauna.

E Dynlandskap och skog på hårt svallade marker gör området mycket naturskönt.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Områdets nuvarande karaktär bibehålls så långt möjligt. Skogsbruk på Sandön och Junkön bedrivs med stor naturvårdshänsyn. Värdet kan påverkas negativt av: Hårdexploatering av fastlandet, verksamheter uppströms Luleälven, utökad sjöfart, avverkning.

Planering och säkerställande:

Naturreservat "Rödkallen-Sör-Åspen" avsattes 1970 och består förutom av Sör-Åspen, Örarna, Storgrundet, Sandgrunnorna, Båkgrännen, Skvalpen-Ny-vallen och en del av ön Rödkallen. Ett mindre naturreservat (Stenåkern) finns på Sandön.

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr BD 2

och område av riksintresse för kulturminnesvård nr

1986-05-05

BD 40

Områdets huvuddrag:

Skärgården i Luleälvs mynningsområde består till största delen av låga sandöar. Materialet i dessa öar härrör från det glacifluviala stråket (Luleälvsåsen), som byggts upp i nuvarande Luleälvs dalgång och som sträcker sig flera mil utanför älvmyningen. Sandön, Junkön, Sandgrunnorna, Skvalpen och Rödkallen utgör alla synliga delar av Luleälvsåsen. Längre ut finns vidsträckta grundområden som sannolikt utgör submarina delar av åsstråket. På vissa av öarna har utbildats dyner. Större dynfält finns på Sandön, Junkön och Sandgrunnorna. Dynområdena karakteriseras av dynryggar av olika åldrar och stora residualtäckta urblåsningssytor. På de flesta av öarna finns klapperstensfält med strandvallsbildningar som vittnar om landhöjning och aktiv svallning och omlagring. Endast delar av områdets vegetation och djurliv finns beskrivna.

Sandön innehåller skyddsvärda delar av Luleälvsåsen. Stora delar av Sandön ingår i Luleälvsåsen. Öns centrala del och södra utlöpare utgörs av morän, häll och klapper. Den nordvästra delen samt norra utlöparen av vidsträckta sandfält omkring uppstickande åsryggar (Luleälvsåsen) vars krön når 30-40 m ö h. På den hästskoformade Sandöns sydligaste del, Sandöklubben, finns välutbildade dyner.

Junkön: Öns västra del utgör nästa led i Luleälvsåsen. Vidsträckta sandområden med väl utvecklade, 3-5 m höga dyner, täcker öns västliga delar, med undantag av morän på udden längst i nordväst.

Norr-Åspen: se registerblad 40.1.

Sör-Åspen-Grillklippan: se registerblad 40.2.

Sandgrunnorna, Skvalpen: se registerblad 40.3.

Rödkallen: utgör den yttersta övervattendelen av det glacifluviala stråket som kan följas längs nedre delen av Luleälvens dalgång via ett antal öar ut under havsytan i Bottenviken. Känd från väderleksrapporter.

Värdeomdöme:

Området är geovetenskapligt mycket intressant. Det är ett nyckelområde för öbildning i landhöjningsmiljö och har en värdefull och väldokumenterad geologi/geomorfologi. Flera av öarna har tämligen orörd vegetation och hyser viktiga fågelhäckningslokaler: Lek- och uppväxtområdet för siklöja och gädda finns i området. Det är ett viktigt friluftss- och rekreationsområde. Inom området finns också en rad nyckellokalor för geovetenskaplig och biologisk forskning.

1986-05-05

BD 40

Anmärkningar:

Referenser:

SNV PM 1297 1980: Marina reservat.

Enequist, G, 1944: Dynstudier i Lule skärgård. Geographica Nr 15, Uppsala.

1986-05-05

DELOMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 40.1 NORR-ÅSPEN, LULEÅ KOMMUN

Karta: 25M S0

Läge:

Area:
varav
och

200 ha
ha land
ha vatten

Naturgeografisk region: Region IX Bottenviken.

Landskapsformer: Skärgårdskust, ö.

Terrängformer: Se BD 40.

Vegetationstyper: Barrskog, blandskog, kärr, havsstränder.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Se BD 40.

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde): Se BD 40.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Se BD 40.

Planering och säkerställande: Saknas.

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr BD 10

och område av riksintresse för kulturminnesvård nr

Områdets huvuddrag:

Norr-Åspen är en flack moräntäckt bergö om 250 ha. Öns högsta punkt är 16 m ö h. Talrika hållmarker som främst består av Haparandamonzonit och hårt svallade moränmarker utgör det vanligaste underlaget för öns vegetation. Klapperstensfält och svallgrus ger på sina ställen landskapet en öppen karaktär. Norr-Åspens nordöstra del består främst av sand.

Större delen av ön är bevuxen av barrskog med torrakor här och var. Blåbärsgrenskog dominerar. Mindre partier av blandskog med ett påtagligt inslag av gräs och örter i fältskiktet liksom lav- och lingontallhedar finns också. Hållmarkstallskog finns framför allt på öns södra delar. De i stort sett trädlösa klapperstensfälten hyr en lavdominerad vegetation av främst renlavar och kartlav. I avsnörda havsvikar har fattigkärr bildats med vegetation dominerad av antingen norrlands- och flaskstarr eller vitmossor med spridda ris och örter. Tjärnar och gölar är oligotrofa och har sparsam vegetation. Större delen av öns stränder kantas av en albård. Grus, sten och block är de dominerande strandsubstraten. Strandvegetationen är vanligen välzonerad med låga örter och gräs längst ut och högrörter tongivande

1986-05-05

BD 40.1

närmast albården. Sandstränder, sparsamt bevuxna av t ex strandråg, finns på öns N sida. 1980 var älgstammen på ön kraftig, medan övriga däggdjur hade måttligare populationer. Närmare ett 60-tal fågelarter har observerats, varav ett 40-tal häckade på ön.

Värdeomdöme:

Ön har aktiva svallnings- och omlagringsprocesser. Den ligger inom ett landhöjningsområde och utgör därigenom ett gott exempel på vegetations-successioner, här på moränmarker. Ön ligger inom ett viktigt fågelområde. Den är en nyckellokal för geovetenskaplig-biologisk forskning och undervisning.

Anmärkningar:

Referenser:

Landström, B, 1980: Naturinventering av Norr-Åspen i Lule skärgård. Länsstyrelsen i Norrbottens län.

1986-05-05

DELOMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 40.2 SÖR-ÅSPEN OCH GRILLKLIPPAN, LULEÅ KOMMUN

Karta: 24M S0

Läge:

Area: S-Å 170 ha
G 4,8 ha

Naturgeografisk region: Region IX Bottenviken.

Landskapsformer: Skärgårdskust, ögrupp.

Terrängformer: Se BD 40.

Vegetationstyper: Barrskog, lövskog, kärr, havsstränder.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Se BD 40.

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde): Se BD 40.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Se BD 40.

Planering och säkerställande:

Öarna ingår i naturreservatet Rödkallen-Sör-Åспен samt avsattes 1970.

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr BD 10

och område av riksintresse för kulturminnesvård nr

Områdets huvuddrag:

Berggrunden på både Sör-Åспен och Grillklippan består av Haparandamonzonit en bergart som tillhör Haparandagranitserien. Öarnas jordarter består av mer eller mindre starkt svallad morän.

Sör-Åспен är en flack moräntäckt bergö om 170 ha. Den dominerande vindriktningen har under landhöjningen varit sydostlig, vilket medfört att urberget på denna sida av ön till stor del frilagts från morän av vågorna. Grövre fraktioner av moränmaterialet, klappersten och grus, har avlagrats på öns läsida, den nordvästra, dittransporterat av vågorna. De fina fraktionerna har spolats vidare och lagt sig på havsbotten. Tydliga strandvallar finns utbildade i klapperstensmaterialet.

Större delen av Sör-Åспен är skogbevuxen. Högvuxen blåbärsgranskog dominerar men övergår på torrare marker i tallhedskog med övervägande lingonris och renlavar i fält- och bottenskikten eller, där fältskiktet är glest, med ett bottenskikt av ren- och påskrislav. Björkskogspartier finns främst kring tjärnar och myrar. Myrarna är talrika men förhållandevis små fattig-

1986-05-05

BD 40.2

kärr. Öns stränder kantas av en upp till 100 m bred albård med örter och gräs i fältskiktet och bitvis ett stort inslag av havtorn. Stränderna utgörs huvudsakligen av block och klappersten med finsediment. Vegetationen, bestående av främst gräs och halvgräs, är zonerad och växer glesare på strandens nederdel än uppe vid albården. Av faunan märks främst en kraftig älgstam och ett rikt fågelliv. Av ett 60-tal observerade fågelarter var ett 40-tal häckande 1980.

Grillklippan är en 4,8 ha stor, i stort sett skoglös ö som består av ungefär lika delar håll-, block- och klapperstensmark. På stora ytor är urberget rensolat, däremellan finns det kvar block från svallade moräner och från norra änden håller en s k krumudde på att bildas.

Grillklippans hållmarker är huvudsakligen lavbevuxna, medan block- och klappermarkerna även hyser en gles risvegetation. Strandvegetationen är av samma slag som den på Sör-Åspen. På ön häckar bl a tordmule och sillgrissla.

Sör-Åspen har några byggnader medan Grill-Klippan saknar bebyggelse.

Värdeomdöme:

När naturreservatet Rödkatten-Sör-Åspen bildats var det främst p g a botaniska och zoologiska värden. Sör-Åspen är dock mycket värdefull även ur geomorfologisk synvinkel. Tillsammans med Sandgrönnorna har den stort värde vid studier av pågående strandprocesser. Grillklippan är synnerligen skyddsvärd ur ornitologisk synpunkt eftersom den är en viktig häckningsplats för sjöfågel.

Anmärkningar:

Referenser:

Uppman, M, 1980: Naturinventering av Sör-Åspen i Luleå skärgård. Länsstyrelsen i Norrbottens län.

1986-05-05

DELOMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 40.3 SANDGRÖNNORNA-SKVALPEN, LULEÅ KOMMUN

Karta: 24M S0

Läge:

Area: 1 300 ha
varav ha land
och ha vatten

Naturgeografisk region: Region IX Bottenviken.

Landskapsformer: Skärgårdskust, ögrupp.

Terrängformer: Se BD 40.

Vegetationstyper: Se BD 40.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Se BD 40.

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde): Se BD 40.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Se BD 40.

Planering och säkerställande:

Sandgrönnorna-Skvalpen ingår i naturreservatet "Rödkaullen-Sör-Åspen" som avsattes 1970. Landstigningsförbud finns för del av Sandgrönnorna-Skvalpen.

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr BD 10

och område av riksintresse för kulturminnesvård nr

Områdets huvuddrag:

Innan Sandgrönnorna sammanväxte till en ö bestod ögruppen av tre större öar, benämnda Båk-, Mitti- och Storgrönnan på lantmäterikartan av år 1873. I början av 1980-talet förenades även Skvalpen, den yngsta delen av ögruppen, med huvudön genom en smal landtunga. Ögruppens sammanlagda längd uppgår idag till 6,5 km och är som bredast ca 2 km.

Ögruppen karaktäriseras främst genom sin utpräglade flackhet. Den består uteslutande av glacifluvialt material av alla kornstorlekar, men framför allt av lätttransportabel sand. På öarnas inre delar finner man flera plana deflationsytor eller urblåsninsytor. Omkring dessa fält finns oftast mer eller mindre vegetationsstabiliserade dyner, medan det längs stränderna i regel förekommer aktiva dynformer.

Grövre material, ofta bildande strandvallar, uppträder främst på Båkgrönnan och i mindre grad på Storgrönnan. Längs stränderna på den norra och den nordvästra sidan av Båkgrönnan finner man sten och blockstränder bestående

1986-05-05

BD 40.3

av väl rundat material. I anslutning härtill finns klapperstensfält med strandvallsbildningar. Längre inåt land är blockmarker mer sällsynta och uppträder sällan på nivåer mer än 2 meter över havet. På Storgrönnans västra sida finns en kilometerlång block- och stenrygg som delvis omformats genom strandvallsbildningar.

Skvalpen är till synes helt uppbyggd av sand, men har liksom huvudön troligtvis en kärna av grövre material. Innanför den ca 10 m breda stranden reser sig 3-4 m höga dyner.

Utanför Sandgrönnornas sydvästra sida, liksom utanför Skvalpen, finns vidsträckta och komplexa revsystem. På Sandgrönnorna finns Sveriges största skräntärnekoloni med ca 70 par. En lång rad andra skärgårdsfåglar förekommer i stora populationer på ön.

Värdeomdöme:

Området är en nyckellokal för geovetenskaplig forskning. Det ligger i ett landhöjningsområde med pågående öbildning och aktiva svallnings- och om-lagringsprocesser. Geomorfologin är väldokumenterad. Demonstrationsobjekt för undervisning och forskning. Området är norrbottens-skärgårdens kanske förnämligaste häckningsområde för fågellivet.

Anmärkningar:

Det biologiska underlagsmaterialet är bristfälligt.

Referenser:

Albjär, G, 1982: Sandgrönnorna i Lule skärgård- nutida strandomvandling av en glaci-fluvial avlagring i landhöjningsmiljö. Ur landhöjning och kustbygdsförändring. Symposiepubl volym 1 Högskolan i Luleå.